

Marija Wakounig

Politika ministrskega predsednika Alfreda Windisch-Graetza na podlagi stenografskih zapisnikov državnega zbora

I. Uvod: Rodbina Windisch-Graetz v drugi polovici 19. stoletja

Rodbina Windisch-Graetz je imela v drugi polovici 19. stoletja posestva na Češkem, Moravskem, Ogrskem, v Nižji Avstriji in v današnji Sloveniji. Spadala je med najvišje plemiške družine, čeprav se po posesti in tudi ugledu ni mogla meriti n. pr. s Schwarzenbergi ali Liechtensteini. Alfred I., ki je kot feldmaršal za cesarja igral 1848 važno vlogo, ni svoje rodbine le uveljavil v zgodovinski literaturi, temveč je tudi pri svojih potomcih zapustil tako močan vtis, da pri še živečih Windisch-Graetzih ni o njem dovoljena niti najmanjša kritična beseda. V današnji Sloveniji je bila udomačena mlajša veja družine, ki izven avstrijskih dežel ni imela pravice, nositi naslova knez in je bila zaradi tega tudi izključena iz nasledstva v rodbini. Oče te veje je bil Veriand, brat legendarnega Alfreda I. Med leti 1820 in 1850 je prodal svoja posestva na Moravskem in v Nižji Avstriji in si za ta denar kupil nova tam, od koder je izviral družina od 11. stoletja naprej. Gospodstva na spodnjem Štajerskem, kot Konjice z Oplotnico, Podčetrtek, Bizeljsko, Podsreda, in na Kranjskem Bled, Bogenšperk, Slatna, Haasberg ali Planina, Logatec, Jama pri Postojni in Štegperk so obsegala nad 45.000 ha, po agrarni reformi pa približno 18.000 ha.¹ Veriand je bil izrazito gospodarsko misleči mož in je to lastnost izvrstno povezal s svojo muzično nadarjenostjo. To lastnost je prenesel na svoje potomce na Kranjskem in spodnjem Štajerskem, ki so se od starejše veje na Češkem razlikovali predvsem mentalno. Veriandov sin Ernst (oče Otona, ki je poročil nadvojvodinjo Elizabeto ali Erszi) na primer ni bil samo "žolnir" za cesarja in domovino, temveč je kot numizmatik in prazgodovinski raziskovalec obogatil duhovne vede.² Iz redkih pisem vemo, da

je bil hudomušen in poln humorja in tegob življenja v primerjavi s svojimi sorodniki na Češkem ni jemal preveč resno.

Približno od leta 1850 do druge svetovne vojne se opira znanje o mlajši veji rodbine Windisch-Graetz zgolj na fragmente. Baje je med drugo svetovno vojno požar popolnoma uničil rodbinski arhiv na gradu Haasberg/Planina. Kar vemo, je danes ohranjeno v Mariboru.³ In to je malo, kajti iz fragmentarno ohranjenih gospodarskih virov in nekaterih privatnih pisem ni mogoče napisati niti gospodarske, niti družinske zgodovine o mlajši veji. Leta 1959 je napisal Hugo-Vincenz Windisch-Graetz za družino "Unsere Familiengeschichte", ki pa je slab plagiat, na katerega se ni moč opirati, ker celo znanstvena dejstva interpretira fantastično (zbrane anekdote). Potomci te veje so danes udomačeni v Italiji. Ukvarjajo se predvsem z gospodarstvom. Rodbinski oziroma družabni deficit so deloma nadoknadili s porokami v visoke plemiške družine v Nemčiji (Fürstenberg) in deloma z močno prisotnostjo v italijanskih in nemških bulvarnih časopisih. Medtem ko sta obe veji do približno štiridesetih let tega stoletja gojili medsebojno komuniciranje, je to danes popolnoma ukinjeno. Bistveni razlog je ljubosumnost.

II. Alfred kot ministrski prezident

Za zgodovinarja je kljub dobri virom težko preveriti, zakaj je po padcu Taaffejeve vlade leta 1893 postal novi ministrski predsednik ravno Alfred Windisch-Graetz. Od 1876 šef rodbine, je tri leta, pozneje kot 28-letnik pričel svojo politično kariero v državnem zboru. Politične izkušnje si je pridobival od osemdesetih let naprej predvsem kot podpredsednik oziroma predsednik gosposke zbornice - kjer je poročal o raznih materijah, in kot član avstro-ogrske delegacije. Lojalnost rodbine do cesarja ga je spodbujala, da se je z vso vnemo lotil

¹ Schematismus der Herrschaften und Güter in Steiermark, Brünn 1904 2. Auflage; Schematismus des landtäflichen und Großgrund-Besitzes von Kärnten und Krain, Wien 1902; Hugo-Vincenz Windisch-Graetz, Unsere Familiengeschichte, o.0. 1959, 148 - 150, 168, 188.

² Eduard Fiala, Collection Ernst Prinz zu Windisch-

Graetz, Prag 1895; Hannes Stekl, Marija Wakounig, Windisch-Graetz. Ein Fürstenhaus im 19. und 20. Jahrhundert, Wien/Köln/Weimar 1992, 146.

³ Stekl, Wakounig, Windisch-Graetz, 17.

političnega delovanja, kjer je prav kmalu zaslovel kot eden najbolj zavzetih, vendar ne inovativnih parlamentarcev. Izkazal se je kot vnet bojevnik proti nemško-liberalni buržoaziji. Njegova koncilijantna narava in njegov izraziti čut za harmonijo sta omogočila kompromisno politiko, vendar sta ravno ti dve lastnosti vsebovali tudi nevarnost, da postane žrtev različnih interesov in skupin.⁴

Po padcu Taaffejeve vlade jeseni (novembra) leta 1893 se je na Dunaju pričelo prerivanje za njegovega naslednika. Pri tem sta si lastila vodilno vlogo Karl Hohenwart, predsednik fevdalno-konservativnega kluba, in Ernst Plener, voditelj liberalne zedinjene levice (nemški liberalci). Obadva sta favorizirala Windisch-Graetza. Kmalu zatem pa je Hohenwart začel govoriti o šibkem zdravju kneza in z nominacijo češkega namestnika, grofa Franca Thuna, popestril in razburil politično javnost. To je zopet pozvalo poljski klub, da je predlagal Kazimierza Badenija.⁵

2. novembra 1893 je cesar sprejel v Budimpešti vse tri omenjene in predlagane osebe. Po pogovorih je Franc Jožef pozval Alfreda Winisch-Graetza, da sestavi koalicijsko vlado. Zdi se, da je bil Plener tisti, ki je to v ozadju omogočil. Kajti Plener, ki je z Windisch-Graetzom sedel pri čeških pogajanjih, je vedel, da je knez korektnega, zanesljivega in lojalnega značaja, čeprav je v svojih spominih priznal, da je bil težaven in počasen mož, bojzljive in zadržane narave, kar ga je naredilo previdnega in nesigurnega.⁶ Očividno se je Plener tako zavzel za Windisch-Graetza zato, ker se mu je zdel le ta preračunljiv in šibek, kar bi Plenerju omogočilo, da bi se uveljavil kot siva eminenca.

Kot politični mentor je Alfredu stal ob strani njegov stric, princ Ludwig Windisch-Graetz. Očividno ga je on, proti lastnemu prepričanju, opogumil, da je nasledil Eduarda Taaffeja, kajti nečak mu je čestokrat v pismih pisal: "Ob ich was Gescheites zu Wege bringe, ist eine andere Frage" in s tem razodel svojo nesigurnost.⁷ Najbrž je

Ludwig kot general, in ker je bil v politiki onemogočen, upal, da bo preko nečaka v avstrijskem delu monarhije realiziral svoje politične ideje. Za Alfreda je izdelal politično strategijo s tremi alternativami: prvič naj bi si Alfred samostojno izbral ministre, kar je bilo v koaliciji pravzaprav utopično; drugič naj bi Alfred razvil daljnoročne politične koncepte, s katerimi bi si postavil spomenik in tretjič naj bi Alfred pri navidezno važnih zakonih ne pozabil na javni red in varnost.⁸ Knez je zares upošteval nasvet strica, samo predlog, da bi si pridobil Badenija kot ministra, je opustil.⁹ Najbrž je vedel, da bi mu poljski graščak v vladi zmajal zastavljeni cilj, to je, postaviti si spomenik.

Windisch-Graetzovo vlado so 11. novembra 1893 predstavili javnosti. Sestavljena je bila iz liberalne zedinjene levice, Hohenwartovega kluba in Poljakov.¹⁰ Konservativci, staročehi in deli poljskega kluba so v tej "zapršeni, od ljudstva odtujeni koaliciji" videli samo prehodno vlado.¹¹ Tudi cesar sam je hotel premostiti čas,¹² kajti v rokavu je imel talon poljskega "Bismarcka", Kazimierza Badenija.¹³ Domače naloge nove vlade so bile tako obširne, da je bilo že novembra 1893 jasno, da koalicijska vlada tega ne bo zmogla. Omenim naj samo osnutek deželne brambe, proračun, soglasje k proglašanju izrednih razmer na Češkem, razen tega socialno politiko, sodstvo, izobraževanje, gospodarstvo, posebno pa denarno reformo in izpeljavo reform neposrednih davkov ter spremembo volilnega reda.¹⁴

Od vsega začetka je imela vlada hude težave, kajti med koalicijskimi partnerji (kdo bo imel največ vpliva na Windisch-Graetza) je takoj izbruhnil hud izpodrivalni boj, ki je otežil produktivno delovanje. Opozicija je to nesložnost začela izrabljati, posebno mladočehom je uspelo vladi doka-

Archiv (RA), karton 510. Cit. pri Stekl, Wakounig, Windisch-Graetz, 227.

⁸ Pismo Ludwiga Windisch-Graetza nečaku Alfredu Windisch-Graetzu, Lemberg 1893 oktober 31, StAK, FWG, RA, karton 472. Cit. pri Stekl, Wakounig, Windisch-Graetz, 229.

⁹ K Badeniju prim. Gerhard Dabringer, Marija Wakounig, "So liegen einmal die Verhältnisse in Österreich, daß man nicht mit rechter Freude ans Werk geht." Ein Vergleich der Kabinette Fürst Alfred Windisch-Graetz und Graf Kazimierz Badeni (v tisku).

¹⁰ Gospodarstvo in finance liberalci: Wurmbrand in Plener; sodstvo in poljedelstvo konzervativci: Schönborn in Falkenhayn; pouk, Galicija in notranje Poljaki: Madeyski, Jaworski in Bacqhem.

¹¹ Richard Charmatz, Lebensbilder aus der österreichischen Geschichte, Wien 1947, 139.

¹² Protokoll des Ministerrates 1893/18, Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien (HHStA Wien), Kabinettsarchiv, Direktionsakten/12.

¹³ Prim. Dabringer, Wakounig, "So liegen einmal die Verhältnisse in Österreich, daß man nicht mit rechter Freude ans Werk geht."

¹⁴ Stekl, Wakounig, Windisch-Graetz, 229-232.

⁴ Prim. Gerald Stourzh, Die Mitgliedschaft auf Lebensdauer im österreichischen Herrenhause, 1861-1918, Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung 73, 75; Eugen Mack, Alfred Fürst zu Windisch-Graetz 1851 - 1927, Wolfegg 1929, 4; Friedrich Prinz, Die böhmisches Länder von 1848-1914, in: Handbuch der Geschichte der böhmischen Länder 3, Stuttgart 1967/68, 3 - 238, tukaj 162; Stenographische Berichte des böhmischen Landtages, Sitzung 1883 August 6, 622.

⁵ Ernst von Plener, Erinnerungen 3, Stuttgart 1921, 99 - 101.

⁶ Plener Erinnerungen 3, 106, 112; Alois Cziedik, Zur Geschichte der k.k. österreichischen Ministerien 1861 - 1916, 2, Teschen/Leipzig/Wien 1917, 1f; Stekl, Wakounig, Windisch-Graetz, 227.

⁷ Pismo Alfreda Windisch-Graetza stricu Ludvigu Windisch-Graetzu, Tachau 1879 april 4, Státní Archiv Klátovy (StAK), fond Windisch-Graetz (FWG), Rodinny

zati, da ji povsem manjka čut za narodnostna vprašanja in socialnopolitični angažma. Ministre v parlamentu so tako zapletli v diskusije, da delo sploh ni šlo naprej, v javnosti pa se je ustvaril vtis, da Windisch-Graetzu primankuje avtoritete. Vzdušje pri debatah o veroizpovedi in izobraženaju je bilo tako napeto, da je vsa ostala prereča vprašanja porinilo v ozadje. Da ministrski predsednik sam ni imel čuta za potrebe prebivalstva se ni izkazalo samo pri njegovih visokoletečih govori, temveč tudi pri zaščiti dela prebivalstva. Ko je na primer katoliški župnik Deckert v letu 1894 v svojih pridigah napadal dunajske Jude, je društvo za boj proti antisemitizmu (Verein zur Bekämpfung des Antisemitismus) od Windisch-Graetza zahtevalo javno in jasno stališče. Razen mlatenja praznih obljub pa knez ni nič ukrenil. Čeprav je iz njegovih osebnih pism mogoče razbrati njegovo nenaklonjenost do vseh, ki niso bilo katoliki, posebno pa do ljudi, ki so bili židovske vere, je v tem primeru popolnoma klonil Plenerju, katerega orodjeje bil še jeseni 1894.¹⁵

Tako ni čudno, da se tudi glede reforme volilnega reda ni nič premaknilo. Windisch-Graetz je skušal ugoditi vsaki frakciji, kar pa je precej razkačilo cesarja, ki se je v svojem prestolnem govoru zavzel za to reformo.¹⁶

Odborniki se niso mogli zediniti zaradi petega volilnega razreda, sploh so se konzervativci branili politične participacije obrtnikov in delavcev. Potem, ko so šli delavci na cesto,¹⁷ je Franc Jožef jeseni 1894 poklical Windisch-Graetza k sebi, ta pa je za tako delovanje vlade imel samo izgovore. Zdi se, da je hotel predložiti izpeljano reformo, kar pa ni bilo mogoče, ker so ministri iz različnih političnih taborov zasledovali nasprotujoče si cilje. Šele, ko so v začetku marca 1895 demonstrirali delavci pod okni njegovega službenega stanovanja, kjer je plesala izbrana dunajska družba, se je Windisch-Graetz odločil, da predloži državnemu zboru vsaj kompromisni predlog. Ko je nastopil pred parlamentom, se je izkazalo, da je nudil poslancem samo minimalni konsenz brez posebnih vsebinskih kakovosti. Klonil je česti, katero je mrzil, ker je bila zanj sinonim za delavsko gibanje.¹⁸

Čeprav je koalicija pri reformi volilnega reda podlegla, je šele celjsko gimnazijsko vprašanje zrušilo to nesrečno vlado.

III. Celjsko gimnazijsko vprašanje na podlagi stenografskih zapisnikov

Objektivno je treba priznati, da je Windisch-Graetzovala vlada naletela na zelo neugodno razporeditev političnih sil. Poraz volilne reforme in odstop zunanlega ministra Gustava Kálnokya so koalicijsko vlado pripeljali v neizhodno situacijo.¹⁹ Spodtaknila se je ob navidezno nevažnem vprašanju, namreč vpeljavi paralelnih razredov na celjski gimnaziji,²⁰ kjer je z izjemo dveh let od 1851 naprej prevladovalo število slovensko govorečih dijakov.²¹

Slovenski poslanci Hohenwartovega kluba so podprli vlado Windisch-Graetza samo pod pogojem, da le-ta uresniči že od Taaffejeve vlade obljubljeno vpeljavo dvojezičnih razredov na celjski gimnaziji. Že ob koncu novembra 1893 se je vlada obvezala poslancu Mihaelu Vošnjaku, da bo upoštevala to obljubo pri proračunu za leto 1895. Ko so bila v marcu 1894 v proračunskem odboru pogajanja za pouk, je uspelo Slovencem doseči pristaneč, da bo vpeljavo slovenske nižje gimnazije že v šolskem letu 1895/96, ne da bi se pri tem vlada za ta rok definitivno izrekla. Potem ko je poslanec France Šuklje z argumentom, da je na celjski gimnaziji 210 slovenskih proti 123 nemškogovorečim dijakom, še opomnil na obljubo Taaffejeve vlade, se je razplamtela živahna diskusija, ki pa s strani nemškonacionalcev ni obetala nič dobrega, kajti češki Nemeč, Ernst Bareuther je napadal vlado in ji očital, da proti lastnim zagotovilom obravnava v prvi vrsti narodnostna in politična vprašanja.

Kljub stvarnim razlogom so se začeli upirati tudi nemški liberalci, kar je sprva Plenerja samega zelo začudilo. V poletju leta 1894 so se nasprotja zaostri. Minister za pouk, Stanislav Madeyski, je za izpeljavo te obljube pridobil celo cesarja, ki sicer ni bil zelo navdušen, da se na celjski gimnaziji vpeljejo paralelni razredi. Vendar si je, ko je Madeyski avgusta 1894 predlagal finančni proračun, premislil tudi Plener in skupno z grofom Gundackerjem Wurmbrandom zavzel odklonilno

¹⁵ Plener, *Erinnerungen* 3, 118, 130, 171; Erich Graf Kielmansegg, *Kaiserhaus, Staatsmänner und Politiker*, Wien 1966 252.

¹⁶ Kielmansegg, *Kaiserhaus*, 250; Stekl, Wakounig, *Windisch-Graetz*, 229.

¹⁷ Czédik, *Ministerien* 2, 3; Kielmansegg, *Kaiserhaus*, 251; Plener, *Erinnerungen* 3, 186.

¹⁸ Peter Schöffler, *Der Wahlrechtskampf der österreichischen Sozialdemokratie 1888/89 - 1897*, Wiesbaden 1986, 439 - 441, 466 - 468, 481f.

¹⁹ H Kálnokyju in k aferi Agliardi prim. Walter Rauscher, *Zwischen Berlin und St. Petersburg. Die österreichisch-ungarische Außenpolitik unter Gustav Graf Kálnoky*, Wien/Köln/Weimar 1993, 208-214.

²⁰ Nadalje primerjaj *Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten des österreichischen Reichsrates*, XI. Session, knj. 10 - 17, 1893 - 1895.

²¹ Izčrpano Berthold Sutter, *Die Badenischen Sprachverordnungen von 1867, ihre Genesis und ihre Auswirkungen vornehmlich auf die innerösterreichischen Alpenländer* 1, Graz/Köln 1960, 107-109; Gustav Kolmer, *Parlament und Verfassung in Österreich* 7 (osem knjig), Wien 1902 - 1914, 512 - 514; Plener, *Erinnerungen* 3, 146 - 150, 242f.

stališče. Da ne bi prišla med mlinske kamne strankarskih zahtev in lojalnosti do vlade sta mobilizirala za nadaljna pogajanja vplivne nemško-nacionalce, ki naj bi se namesto njih pogajali na Štajerskem. Zato sta štajerskemu odborniku Karlu Stürgkhu obljubila naslov ministrskega svetnika in nemškemu poslancu Richardu Foreggerju priključitev obrobni občin na celjsko. Obe kupčiji je zavrnil sam cesar.

Ker se po tej poti ni dalo nič doseči, so nemški liberalci celjski problem s hujskanjem povzdignili na prestižno raven. Njihov vpliv naj bi se meril s celjskim gimnazijskim vprašanjem. Še oktobra so se nemški liberalci odločili, da bodo glasovali proti Celju, nakar je predlagala vlada slovenskim odbornikom gimnazijo v Žalen (tam bi bila samo slovenska gimnazija, ne dvojezična oziroma v spodnji stopnji dvojezična, v višji pa nemška). V decembru so zaradi tega Slovenci zavrnilo finančni proračun za leto 1895, ker ni vseboval obljube vlade. V drugi polovici februarja 1895 so Slovenci s poudarkom ponovili svojo zahtevo. Windisch-Graetzu so bile roke zavezane. Hohenwart mu je grozil, da bo takoj izstopil iz koalicije, če ne bo uresničil slovenske zahteve. Po drugi strani mu pa ni ostalo prikrito, da so nemškonacionalci hudo pritiskali na nemške liberalce, posebno še na Plenerja. Še pred vigredno sejo leta 1895 je povabil Windisch-Graetz k sebi na slavnostno večerjo, kjer je hotel rešiti celjski problem, vodilne zastopnike vseh strank. Štajerska konservativca Alois Liechtenstein in prelat Alois Karlon sta skušala vplivati pomirjujoče, kar pa jima ni uspelo, ker Madeyski pri večerji ni odprl ust, čeprav so ga Slovenci spraševali, kako naj bi se uredila celjska gimnazija.

Zaradi nadaljnjih pogajanj se je debata v parlamentu zavlekla do 11. junija 1895, ne da bi se pristojni zedinili, tako da so pogovore ukinili. V zasedanju ministrskega sveta 14. junija je Plener grozil z izstopom iz koalijske vlade, če bo odobrena proračunska postavka Celje. Nemški liberalci so namreč zaradi Celja zašli v hudo notranjo krizo in Plener je skušal z grožnjo očitno rešiti lastno kožo. Da bi rešil koalijsko vlado, se je začel Windisch-Graetz ponovno pogajati s Hohenwartom in ga tudi pridobil za to, da se ustanovi gimnazija v bližnjih Brežicah. Ker si nemški liberalci zaradi novega kraja niso bili edini, je dva dni pozneje vprašal Windisch-Graetz Plenerja in Wurmbranda, če hočeta zapustiti vlado. Potem, ko sta odgovorila, da mora cela vlada odstopiti, je skušal ministrski predsednik pomiriti tako konservativce kot liberalce in predlagal, da se na tihoma vpeljejo slovenski paralelni razredi v Celju brez proračunskega odloka. To vprašanje je hotel povezati z drugim perečim vprašanjem, namreč s ponovnimi pogajanjmi o volilni reformi.

Plener mu je odgovoril, da bi izzvala vpeljava paralelnih razredov v Celju hud odpor Nemcev in da je zaradi tega vlada predlagala slovensko gimnazijo na drugem kraju. Ker pa so se Nemci uprli tudi temu predlogu in je vzdušje napeto, morajo zavzeti liberalci od svojih volilcev jasno stališče. Izjavil je, da nemški liberalci, ne le zaradi Celja, ne vidijo več nobene možnosti plodnega sodelovanja in da bodo po odobritvi paralelnih razredov na celjski gimnaziji zapustili koalicijo. Plenerjevimi izjavami se je priključil Olivier Baquehem in krivil posebno konservativce. Julius Falkenhayn pa jih je branil in dolžil liberalne časopise. Madeyskiju je uspelo, da so se ministri po medsebojnem obtoževanju zopet ukvarjali s *causo primo*. Da se bi naslednja vlada znova spopadla s tem vprašanjem, je predlagal odobritev celjske gimnazije, potem pa odstop vlade. Temu se je uprl Wurmbrand. Plener pa se je izrekel za demisijo še pred formalnim izstopom liberalcev koalicije. Potem ko je izjavil Jaworski Appolinar, da mora biti demisija utemeljena, se je večina izrekla za ta postopek. 18. junija je bila predčasno zaključena plenarna seja poslanske zbornice, ker je bila nato seja proračunskega odbora. Po odobritvi paralelnih razredov na celjski gimnaziji z devetnajst proti petnajst glasov so nemški liberalci zapustili koalijsko vlado. Dan pozneje je bilo zadnje ministrsko zasedanje vlade, nato je Alfred Windisch-Graetz izročil cesarju pismeno svoj odstop.²²

Rodbina sama je kot zmeraj tudi tokrat pokazala družinsko solidarnost. Še preden so nemški liberalci zapustili vlado, je izdelal stric Ludwig za Alfreda neke vrste obrambno strategijo, ki naj bi preprečila izgubo avtoritete in prestiža. Ludwigovi argumenti glede volilne reforme se niso ujemali z resnico, ker je krivil izključno nemške liberalce. Sklepal pa je pravilno, da so nepomembna stvar, to je celjsko gimnazijo, neupravičeno napihnil za življensko vprašanje nemštva.²³

Politično dejavnost Windisch-Graetza je težko objektivno oceniti, ker ji manjka rdeča nit. Medtem ko je kot podpredsednik in pozneje kot predsednik gosposke zbornice in kot član avstro-ogrške komisije objektivno in odprto agitiral, je kot ministrski predsednik koalijske vlade izživel skorajda vse napake, ki jih je imel kot mladenič. Od strica Ludwiga vemo, da je v svoji pedantnosti tako trmoglavil pri malenkostih, da je ob tem popolnoma izgubil čut za celoto oziroma za pomembnost stvari. Stric ga je novembra leta 1893 svaril,

²² StAK, FWG, RA, karton 646.

²³ Ludwig Windisch-Graetz nečaku Alfredu Windisch-Graetzu, Wien 1895 Juni 14, StAK, FWG, RA, kanton 472.

da ne bi dražil Franca Jožefa s svojo pedantnostjo a prav to se je zgodilo. Razen tega se je Alfred pri važnih političnih odločitvah zanesel raje na svojo vero in svetega Tomaža kot pa na razum.²⁴ V družini ni primanjkovalo glasov, ki so se zgražali nad tem, da se je rodbina v temeljnih vprašanih morala podrediti vlogi rodbine za cesarja in za državo. Njegov izrek "Wie Euer Majestät befehlen!" je imel veljavo za vse Windisch-Graetze in je presedal vsem, tudi cesarju.

Kot knez v Tachovi na Češkem je bil vaje reprezentirati. Čeprav je bila rodbina zaradi loterije feldmaršala od sredine šestdesetih let naprej v hudi denarni stiski, se Windisch-Graetz ni bil pripravljen sprijazniti s tem. Avstrijsko plemstvo si je tam posebno v zimski sezoni podajalo kljuko, kar je še bolj zaostriло finančne probleme rodbine. Kot ministrski predsednik se je posvetil najprej popolni prenovi službenega stanovanja v Herrengasse na Dunaju. Adaptacija se je tako zavlekla, da je v njem do svojega odstopa preživel le nekaj družabnih večerov. Nekateri, kot Kielmansegg, so ocenili Alfredovo vladanje kot prezidiranje, ne pa kot vladanje.²⁵

Priznati pa je treba, da Windisch-Graetz ni imel težav z javno dvo- oziroma večjezičnostjo. V čeških pogajanjih se je posluževal iz taktičnih razlogov češčine. Do razpada monarhije ni le dopisoval v tem jeziku, temveč je bil zagovornik dvojezičnosti. S tem hočem samo reči, da za Windisch-Graetza paralelni razredi na celjski gimnaziji niso bili problem, temveč odnos nemških liberalcev do drugomislečih. Celjsko gimnazijsko vprašanje pa je bilo samo pretveza za odstop Windisch-Graetzove koalicijske vlade, kajti prej ali slej bi se njegova vlada zrušila tudi brez "Celja".

ZUSAMMENFASSUNG

Die Politik des Ministerpräsidenten Alfred Windischgrätz im Spiegel der stenographischen Protokolle des Reichsrats

Die Familie Windischgrätz hatte in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts Besitzungen in Böhmen, Mähren, Ungarn, Niederösterreich, aber auch im heutigen Slowenien. In Slowenien war der jüngere Zweig der Familie Windischgrätz beheimatet. Dieser Zweig hatte Besitzungen in der Steiermark und in Krain, die mehr als 45.000 ha, nach der Agrarreform 18.000 ha umfaßten.

Nach dem Fall der Regierung Taaffe im Jahre 1893 begann unter den Politikern in Wien der Kampf um Taaffes Nachfolge. Von drei Kandidaten entschied sich der Kaiser für Alfred Windischgrätz. Auf die politische Tätigkeit des letzteren versuchte seine Umgebung Einfluß zu nehmen, vor allem sein Onkel Ludwig, der auf diese Weise einen Ersatz für seine mißglückte militärische Karriere zu finden versuchte.

Alfred Windischgrätz war dem Herrscher gegenüber loyal, ein eifriger Kämpfer gegen die liberale Bourgeoisie, hatte jedoch keine durchgreifenden politischen Ideen und entbehrte der notwendigen politischen Flexibilität. Die Koalitionsregierung, an dessen Spitze er stand, betrachteten geschicktere Politiker als eine Übergangsregierung, mit der der Kaiser Zeit zu gewinnen versuche. Die Koalition war nicht imstande, auf alle Herausforderungen der Zeit zu antworten. Der Sturm, der durch die Frage der slowenischen Parallelklassen am Celjer Gymnasium ausgelöst wurde, brachte diese Regierung zu Fall.

²⁴ "Ich habe heute morgen bei St. Thomas meine Andacht verrichtet und ich hoffe daß Gott mir helfen wird in der Erfüllung meiner Pflicht und meiner Aufgaben. Cit. pri Alfred Johann Rességuier, Fürst Alfred zu Windischgrätz, Freiherr zu Waldstein und im Tal, in: Jahrbuch der Vereinigung katholischer Edelleute in Österreich, Innsbruck/Wien/München 1929, 57 - 69, tukaj 67.

²⁵ Kielmansegg, Kaiserhaus, 252.